

Венцислав Каравълчев

Богословски факултет, Софийски универзитет

e-mail: ventzislav_k@yahoo.com

ЖИТИЕТО НА СВ. СЕВАСТИАНА ХЕРАКЛИЙСКА (МАРЦИАНОПОЛСКА) КАТО СВИДЕТЕЛСТВО ЗА АПОСТОЛСКАТА ПРОПОВЕД В ЗЕМИТЕ НА БЪЛГАРИЯ

Абстракт: В статията се разглежда житието на св. равноапостолна мъченица Севестиана, един малко използван извор за ранното християнство на Балканите и в частност по западното крайбрежие на Черно море. Тя проповядва в района на град Марцианопол, днес Девня в България. Заради своята проповед е заловена и изтезавана в Марцианопол, а загиба мъченически в Хераклея Тракийска. Описанието на нейното пътуване от Марцианопол до Хераклея Тракийска ни дава ценна информация за църковната организация през последната четвърт на I век в района на градовете Марцианопол, Одесос, Анхиало, както и във Виза, Адрианопол и Хераклея Тракийска. Житието е важен извор за проповедта на св. ап. Андрей в Одесос (Варна) и единственият, където се споменава за основателя на църковната община в Анхиало (Поморие), ап. Теофан, ученик на ап. Павел, както и името на наследника на ап. Амплий на Одесоската катедрa, св. Филеас.

Ключови думи: Св. вмчца Севестиана, апостол Андрей, апостол Павел, апостол Теофан, св. Филеас, Балкани, Мизия, Скития, Одесос, Марцианопол, Анхиало, Черно море, мъченичество, ранно християнство, житие.

В българската историография въпросът за проповедта на апостолите и техните ученици в земите на днешна България е слабо разработен. Историците основно се позовават на трудовете на няколко известни изследователи от периода XVII – XX век като Michel Le Quein (+1733), Hippolyte Delehaye (+1941), Jacques Zeiller (+1962) и др., без сериозни опити написаното от тях да се обогати през призмата на новите значими открития в областта на археологията, агиологията и др. Наложилата се през миналия век теза на известния историк Francis Dvornik за легендарния характер на проповедта на св. ап. Андрей в околностите на Византион (Константинопол) и по западното крайбрежие на Черно море продължава не само да респектира, но и да инспирира една особена предпазливост относно въпроса за благовестието не само на апостол Андрей, но и на другите апостоли и техните ученици в земите на Балканите.¹ Интересът към темата се изчерпва с общото твърдение, че в първите векове до времето на император Константин Велики християнството е слабо разпространено в земите ни, съществуват отделни християнски общини в някои от големите градски центрове, но присъствието му остава изолирано.² Подобна предпазливост е необходима и ценна за всяко едно подобно изследване, но е редно да се взимат предвид и всички нови открития, направени на полето

1 Dvornik 1958.

2 Finney 2017, 224.

на историята и множеството дисциплини, свързани с нея - археология, нумизматика, сфрагистика и т.н. Новоразкритите раннохристиянски църкви, баптистерии, мартириуми, християнска епиграфика, сведения от малко използвани извори все по-ясно свидетелства за разгърнатата християнска проповед в земите на Тракия и Долна Мизия, в частта, включваща Малка Скития,³ което пък показва значимостта на тези земи и градските центрове в тях през Античността.

До нас са достигнали голям брой различни ранни свидетелства за проповед на св. ап. Андрей в Малка Скития (Добруджа) и Тракия, които с малки изключения са твърде общи, но именно тяхната многобройност заслужава особено внимание.⁴ Имаме ранни свидетелства и за проповед на св. ап. Филип в Скития,⁵ както и такива за апостолски ученици, които още от средата на I век оглавяват църковните общини в района. Житието на св. мъченици Ина, Пина и Рима, което сме разгледали вече в наше изследване, е едно прекрасно ранно свидетелство за проповедта на св. ап. Андрей в Скития, а самите тези мъченици са негови ученици, успешно продължили делото му⁶.

В настоящето изследване ще се спрем на едно ранно житие - на св. мъченица Севастиана, което е поредното ценно свидетелство както за проповедта на св. ап. Андрей и грижата на св. ап. Павел за населението по западния бряг на Черно море, на юг от река Дунав, но също и срещу опитите да се ревизират някои събития в църковната история, като например, че първите гонения срещу християните в Римската империя не са повдигнати от император Нерон. Житието до този момент не е било обект на отделно изследване нито в българската, нито в чуждестранната агиография и само мимоходом е споменавано в някои справочници и специализирана литература. Най-ранна версия на това житие е анонимно пространно описание на мъченичеството на светицата.⁷ Житието е достигнало до нас в няколко късни редакции на първоначалната версия, която трябва да се датира от края на I в. сл. Хр. Тоест, анонимният автор на житието го съставя по време на самото мъченичество на св. Севастиана или непосредствено след това. Основание за подобно твърдение ни дават думите на самия автор, който пише като свидетел на мъченическата смърт на св. Севастиана и буквално започва житието с думите, че това се случва през „двадесет и третата година от повдигнатото срещу нас (християните) гонение“.⁸ Подобно твърдение е много важно, защото допълнително потвърждава утвърдилата се вече теза, базирана на свидетелството на много раннохристиянски автори, че първото гонение срещу християните в Римската империя е повдигнато от император Нерон през 64 или 65 г. сл. Хр., веднага след големия пожар в Рим.⁹ Това свидетелство е аргумент срещу опита на някои изследователи да ревизират това схващане и да придвижат с няколко десетилетия напред началото на гоненията срещу християните в Римската империя.¹⁰ На базата на това свидетелство на анонимния автор, можем да предположим, че св. Севастиана загива мъченически през 87 или 88 г. сл. Хр. по време на управлението на император Домициан. Тази датировка получаваме, като добавим 23 години към годината на началото на гоненията срещу християните при император Нерон.

3 Именно по време на управлението на император Домициан (81 – 96 г.), при който мъченически загива св. Севастиана, римската провинция Мизия е разделена на западна и източна, Горна и Долна Мизия (Moesia Superior и Moesia Inferior). Това става през 85 или 86 г. (Galimberti 2016, 98).

4 Каравълчев 2019, 18 - 29; 2017, 101 -110 и литературата посочена там.

5 Fabricius 1719, 738.

6 Каравълчев 2017a; Menologium Graecorum, 269 – 272.

7 Acta Sanctorum 1715, 60 – 70.

8 Acta Sanctorum 1715, 60.

9 Gray-Fow 1998, 595 – 616; Barnes 1968, 32 – 50.

10 Shaw 2015, 73 – 100.

Тази дата, към която житието ни насочва и която не е била изследвана досега, дава допълнителни щрихи към портрета на светицата. Ако приемем 67 г. за датата на мъченическата смърт на св. ап. Павел, година, която е до голяма степен консенсусна за повечето изследователи,¹¹ то смъртта на неговата кръщелница и ученичка св. Севастиана е 20 години по-късно. Ако приемем, че тя се обръща към Христа на 20 – 30 годишна възраст, то колкото и условно да е това, можем да предположим, че св. Севастиана загива мъченически на около 50 годишна възраст. Прави впечатление и друга конкретика в житието на светицата, която допълнително указва на факта, че анонимният автор е действително свидетел на случващото се. Той изброява поименно жреците при храма на Артемида – Сосипатър, Филет и Деметрис, които изискват от местния управител (ἄρχων) Сергей Иуст да изпълни заповедта (πρόσταγμα) на императора срещу християните.¹² В житието авторът изрично посочва, че императорът, който е издал поредната заповед срещу християните, е Домициан (Δομετιανὸς).¹³ Прави впечатление и уточнението на ролята, която св. Севастиана е имала в ранната Църква - диакониса (διάκονισσα) и славна игуменка (ἡγουμένη ἔνδοξος), възможно е второто определение да е също плод на по-късна интерполация в текста на ранното житие, защото в противен случай би повдигнало редица интересни въпроси.¹⁴

Както вече споменахме, до нас не е достигнал първоначалният вариант на житието, а това, с което разполагаме, са няколко негови по-късни редакции, най-стара от които в манускрипт от VIII в.¹⁵ Тази редакция според Delehayе съдържа заемки от по-късни жития като това на св. Текла, св. Мокий и др. Сериозен проблем за Delehayе е наличието на някои фантастични елементи в житието, като например, че от тялото на мъченицата потича мляко вместо кръв след отсичането на главата ѝ, което го кара да приеме, че то има по-скоро легендарен характер. Изследователят поставя на съмнение и самото съществуване на св. Севастиана.¹⁶ Според нас, съмненията на Delehayе в този случай са преувеличени, а доводите му оборими. Като пример ще посочим аргумента за млякото и кръвта, който считаме за несъстоятелен. Едно интересно изследване на Е. Ковачева показва, че подобно чудо присъства в житията на над 40 мъченици на Църквата. Тридесет и седем от тях са на раннохристиянски мъченици от I – IV в. и три на мъченици от V – VII в.¹⁷ Тоест, ако следваме аргумента на Delehayе в случая, трябва да подложим на съмнение и достоверността на житията, както и личностите на тези 40 светци, в това число са св. вмчк. Пантелеймон, св. вмчца Екатерина, преп. мчк. Емилиан, св. мчца. Татяна и др. Аргументи като този, че по времето на св. Севастиана Марцианопол все още се е казвал Партенополис – Партенопол, защото името Марцианопол го дава имп. Траян през 102 – 103 г., като посвещава града на сестра си Марциана или Марциа, също не може да приемем за съществен.¹⁸ Името Партенополис показва, че и по времето на траките населеното място е имало градски статут и размерите му са били значителни. Това, което прави имп. Траян (98 – 117 г.), е няколко години след смъртта на имп. Домициан (96 г.) да даде градски статут на населеното място според римската традиция и съответно да го преименува в Улпия Марциана – Марцианопол. Този акт, разбира се, дава допълнителен

11 McDowell 2016, 113.

12 Acta Sanctorum 1715, 60.

13 Acta Sanctorum 1715, 61.

14 Delehayе 1912, 253.

15 Noret 1997, 115; Bibliothèque royale de Belgique, Ms. IV 459; Delehayе 1913, 224.

16 Delehayе 1912, 252 – 254.

17 Kovacheva 2018, 79 – 90.

18 Pressler 2013, 11.

гласък на развитието на града, с всички произтичащи от това положителни последици съгласно римската урбанистична традиция. По времето на новата административна реформа, предприета след 286 г. от имп. Диокленциан, Марцианопол става главен град на провинция Втора Мизия.¹⁹

Вече споменахме, че житието е достигнало до нас не в изначалния си вид, както е било написано от анонимния свидетел на смъртта на мъченицата, а в по-късна редакция от VIII в., за което свидетелстват и интерполациите в текста, за които говори Delehayе.²⁰ Съвсем естествено е за преписвача да промени вече изчезналото и непопулярно тракийско име на града Партенополис, с това, което е било актуално и много по-известно – Марцианопол. Подобна замяна е често срещана в изворите и примерите за това от територията на днешна България са много. Съвременната столица на България – София, е известна от древността с над пет имена, днешна Стара Загора е променяла името си в историята поне осем пъти.²¹ С тази сравнително късна първа редакция, в която житието е достигнало до нас, могат да се обяснят и други недоумения, които предизвиква текстът. Така например в някои от късните редакции на житието (в някои синаксари) името на управителя на Марцианопол Сергей Иуст (Иустус) се появява като Георги,²² градът, в който светицата е погребана, от Рисис става Редесто и др.²³

Има обаче едно много интересно ядро, което считаме, че е част от първоначалния текст и което ни дава изключително ценни просопографски и топографски сведения, на които бихме искали да се спрем по-подробно. Според анонимното пространно житие (ВНГ 1619) на св. Севастиана,²⁴ тя вероятно е родена в град Севастия, във Фригия, за което свидетелства и името на светицата. Един пасаж в житието предполага голяма близост или дори родственост (ἡ ἀδελφή Θέκλης) със св. Текла.²⁵ Подобно на св. Текла, св. Севастиана е обърната към Христа от св. ап. Павел, който я кръщава и със сигурност изначално го следва и помага в делата на проповедта му. След известно време тя тръгва, много вероятно по указание от самия св. ап. Павел, за да проповядва благовестието и се установява в град Марцианопол в Тракия (дн. Девня, България). Там по време на управлението на имп. Домициан (81 – 96), след донос от местната езическа жреческа колегия, по заповед на местния управител Сергей Иуст е арестувана и хвърлена окована в тъмницата заради християнската ѝ проповед. Същевременно е подложена на жестоки изтезания, които тя с голяма вяра и упование в Христа изтърпява. Това се вижда от диалозите ѝ с управителя Сергей. Нейната твърдост и упование в Христа са придружени от множество чудеса, с които Господ я подкрепя и които принуждават самия мъчител да съжали, че се е решил да измъчва светицата. В тъмницата ѝ се явява сам нейният учител, св. ап. Павел и я укрепва духовно с думите: „яж и пий, и не се страхувай, защото ти трябва окована да отидеш в твой град; и излезе, като ѝ рече: мир на тебе!“²⁶ Думите „в твой град“ допускат и възможността родният град на св. Севастиана да е Хераклея Тракийска, а не Севастия, което би означавало също, че връзката ѝ със света Текла е само духовна, през техния общ учител св. ап. Павел. Невъзможността на езическия управител Сергей да сломи вярата ѝ, както и уплахата от християнския Бог, Който по чудесен начин чрез св.

19 Zahariade 1988, 32; Атанасов 2008, 297.

20 Delehayе 1912, 252 – 254.

21 Данчева - Василева 2015, 429 – 452; Каравълчев 2017b, 89.

22 Атанасов 2011, 24.

23 Delehayе 1912, 253; Halkin 1989, 13.

24 Halkin 1957, 236; Acta Sanctorum 1715, 60 – 70.

25 Acta Sanctorum 1715, 66.

26 Acta Sanctorum 1715, 62

Севастиана показва силата Си, го карат да търси начин по пилатовски да се избави от нея и затова я изпраща да бъде съдена в Хераклея Тракийска. По пътя светицата продължава да проповядва Христос, като преминава през градовете на Одесос (дн. Варна), Анхиало (дн. Поморие), Аркадиопол (дн. Люлебургаз), Адрианопол и др. В Хераклея св. Севастиана се явява пред управителя Помпиан, който отново я подлага на безброй мъчения. Светицата е хвърлена в клетката на лъв и лъвица, за да бъде изядена от тях, но животните кротко легнали в краката на мъченицата. Тогава Помпиан заповядва да обезглавят св. Севастиана. От раната на светицата вместо кръв потича мляко.

Тялото на мъченицата заедно с отсечената ѝ глава са защити в чувал, към който е привързана оловна тежест и е предаден на някакви моряци, за да го хвърлят в морето. Местните християни са много натъжени, защото не могат да се погрижат за тленните останки на светицата. Тогава се разнася гласът на светицата, която обявява на своите единоверци, че трябва да почива на място, наречено Рисис. Когато моряците хвърлят чувала с тялото зад борда, идват три ангела, които го взимат и отнасят на посочено от нея място. Една жена, съпруга на римски сенатор отива в Рисис, където устройва тържествено погребение на мъченицата.

В анонимното житие, съдържанието на което накратко предадохме по-горе, има два много интересни и важни момента, на които искаме да се спрем накратко. Първата спирка след Марцианопол на св. Севастиана по пътя за Хераклея е град Одесос (дн. Варна), който в житието е изписан като Οὐδοσσῶν. Не може да има съмнение, че това е днешна Варна, защото в житието изрично пише, че тя тръгва от Марцианопол по пътя към Черно море (οὐδὸν πρὸς Πόντον).²⁷ Там тя е посрещната и поздравена от Филеас, който е епископ на местната църква. Следващият упоменат град от пътя на светицата към Хераклея е Анхиало (днешно Поморие). Там пък тя е посрещната от местната църква начело със св. Теофан, друг ученик на св. ап. Павел, с който тя, както е видно от текста, се познава.²⁸ Описанието на пътя Марцианопол – Хераклея съвпада напълно с това, което имаме в Певтингеровата карта и което е потвърдено от направените археологически разкопки, сондажи, наблюдения и проучвания на римската пътна мрежа в земите на днешна България.²⁹ Нещо повече, описанието на пътя, придружено с градовете, където християните посрещат светицата, имената на двамата свети мъже Филеас и Теофан, както и сцената с явяването на ангел Господен при Аркадиопол, който окуражава св. Севастиана с думите: „Бъди силна и мъжествена...“, ни дават основание да считаме, че анонимният автор на житието е човек, който лично участва в това пътуване.³⁰ Можем да допуснем, че светицата е била придружена в своя последен път от някои християни в Марцианопол. На нас обаче ни се струва по-вероятно този анонимен автор да е някой от войниците, които охраняват св. Севастиана и който благодарение на нейния подвиг се обръща тайно към Христа. Това обяснява и неговата анонимност, все пак трябва да си даваме добре сметка, че не всеки е готов да стане мъченик за Христа и много християни предпочитат да пазят в тайна своята вяра, за да избегнат преследването от страна на властите.³¹ От изключителна важност са имената на епископ Филеас и св. Теофан, ученикът на св. ап. Павел. Те не се срещат в друг извор, който да е достигнал до нас, но ясно свидетелстват за апостолската проповед по нашите земи. Епископ Филеас вероятно е вторият или третият епископ на град Варна след ръкоположения лично от св. ап. Андрей

27 Acta Sanctorum 1715, 66.

28 Ibid.

29 Miller 1916, 514 – 516; Маджаров 2009, 215 – 222.

30 Acta Sanctorum 1715, 66.

31 Burns 2002, 19 – 32.

и поставен за пръв епископ на църквата там св. апостол Амплий³² или както Епифаний в пространното житието на св. ап. Андрей посочва – св. ап. Апий.³³ Цитираните по-горе извори са само част от всички древни и по-късни свидетелства за проповедта на св. ап. Андрей в Скития и Тракия, преди отпътуването му за Ахая, където загива мъченически. Нещо повече, Епифаний изрично посочва Одесос като крайна точка на пътуването на св. ап. Андрей в Скития, където той проповядва известно време и на новоповярвалите в Христа поставя за епископ св. Амплий.³⁴ От там той се връща назад и през Тракия отива в Ахая. Да, авторът на житието не дава подробности за личността на св. Филеас, само казва, че е епископ на Одесос (Варна). Тоест, той потвърждава косвено създаването на епископска катедра в града някъде през 60-те години на I век от св. ап. Андрей.

Прави впечатление, че пътят на св. Севастиана от Одесос до Анхиало минава и през други големи раннохристиянски центрове като Темплум Йовис – Теополис (днес между Бяла и Обзор), Месемврия и др., но те не са упоменати изрично, което говори вероятно за липсата на организирана църква в тях. Характерното за текста е, че в него поименно са упоменати само градовете, в които местните християни излизат и сърдечно приветстват светицата.³⁵ След Варна св. Севастиана е приветствана от своя събрат св. Теофан, който подобно на нея е ученик на св. ап. Павел. Той заедно с местната църква излиза в покрайнините на Анхиало, за да я окуражат в подвига на мъченичеството за Христа. За св. Теофан не е посочено изрично, че е епископ, но може би това е пропуснато заради уточнението, че и той е ученик на св. Павел. Каквато и да е причината, св. Теофан със сигурност е начатък на църквата в Анхиало, който дава обилни плодове. Такъв плод е св. Сотас, епископ Анхиалски, който в началото на II ще свика в града един от първите събори в историята на Църквата, насочен срещу еретика Монтан и неговите пророчици.³⁶

В заключение можем да кажем, че житието на св. вмчца. Севастиана е безценен извор за историята на ранното християнство по българските земи, който трябва да бъде изваден от забвение. Няма никакви основания неговата достоверност да бъде подлагана на съмнение. Неговите ценни сведения за пореден път потвърждават проповедта на св. ап. Андрей в град Варна, както и грижата на св. апостол Павел за християнското благовестие в този регион на Римската империя.

Извори

Acta Sanctorum (1715). Acta Sanctorum. Iunii. Tomus 6, pars 1. Antverpiae, 57 – 70. Bibliothèque royale de Belgique. Ms. IV 459. Belgique, Bruxelles, Bibliothèque royale de Belgique, Ms. IV 459, 013, 023, 025-26, 028-30, 032, 035-36, 045-5 <https://portail.bibliissima.fr/en/ark:/43093/pardata10033pinakespinakes73355> Достъп 20.06.2022.

Delehaye, H. (1913). Catalogus codicum hagiographicorum graecorum Germaniae, Belgii, Angliae (ed. C. van de Vorst; H. Delehaye). Bruxellis: apud Socios Bollandianos.

Dorothei episcopi Tyri, De Septuaginta Domini Discipulis, Migne, PG XCII. Col. 1061 – 1062.

32 Origen, 1280 – 1281; Hippoliti, 955 – 956; Dorothei episcopi, 1061 – 1062.

33 Dressel 1846, 56.

34 Каравълчев 2017, 101 – 110.

35 Acta Sanctorum 1715, 66.

36 Каравълчев 2009, 283 – 293.

- Dressel, A. (1843). *Epiphania monachi et presbyteri*, (edita et inedita cura Alberti Dressel). Parisi – Lipsiae.
- Fabricius, J. (1719). *Codex Apocryphus Novi Testamenti*, (ed. J. Fabricius), vol. II. Hamburg.
- Halkin, F. (1957). *Bibliotheca Hagiographica Graeca*. T. 2. Bruxelles.
- Hippoliti, De LXX apostolis. PG X, Col. 955 – 956.
- Menologium Graecorum (Basilius Porphyrogeniti Imperatoris) – PG 117, 269 – 272.
- Noret, J. (1997). *Le palimpseste grec Bruxelles*, Bibl. Roy., IV. 459. – In: *Analecta Bollandiana*. Vol. 95, Issue 1 – 2. Bruxelles: Societe des Bollandistes.
- Origen, PG XIV, X – 22, Col. 1280 – 1281.

Литература

- Атанасов, Г. (2008). Бележки и допълнения към църковната организация. в Скития и Втора Мизия през IV-VI в. – *Acta musei varnaensis*, VIII, 1. Варна.
- Атанасов, Г. (2011). 345 раннохристиянски светци-мъченици от българските земи I - IV в. София.
- Данчева - Василева, А. (2015). Имената на София през вековете. – *Bulgaria Mediaevalis*, 6, 429 – 452
- Каравълчев, В. (2009). Блажени Сотас Анхиалски и ереста на монтианите. – *Crkvene studije*, vol. 6, 283 – 293
- Каравълчев, В. (2017). Свети апостол Андрей Първозвани и проповедта му в земите на България. – *Християнство и култура*, 121, 101 – 110.
- Каравълчев, В. (2017a). Светите мъченици Ина, Пина и Рима - скитските ученици на апостол Андрей и просветители на земите ни. – *Християнство и култура*, 126, 66 – 73.
- Каравълчев, В. (2017b). Старозагорските (верийски) мъченици за Христа: 40-те девиси, дякон Амон и Келсина. – *Християнство и култура*, 124, 88 – 97.
- Каравълчев, В. (2019). Свети апостол Андрей Първозвани и апостолското начало на Църквата във Варна. – В: Варненска и Великопреславска епархия. История, интервю, статии, доклади, патриаршески послания. Варна, 18 – 29.
- Маджаров, М. (2009). Римски пътища в България: принос в развитието на римската пътна система в провинциите Мизия и Тракия. Велико Търново.
- Barnes, T. (1968). Legislation against the Christians. – *Journal of Roman Studies*, 58 (1 – 2), 32 – 50.
- Burns, J. (2002). *Cyprian the Bishop*. London: Routledge.
- Delehaye, H. (1912). *Saints de Thrace et de Mesie*. – In: *Analecta Bollandiana*, vol. 31, Bruxelles – Paris, 161 – 301.
- Dvornik, F. (1958). *The idea of apostolicity in Byzantium and the legend of the apostle Andrew*. Cambridge.
- Finney, P. (2017). *The Eerdmans Encyclopedia of Early Christian Art and Archaeology* (ed. P. Finney). Vol. 1 A – J. Michigan.
- Galimberti, A. (2016). *The Emperor Domitian*. – In: *A companion to the Flavian age of imperial Rome* (ed. A. Ziss). Chichester: Wiley-Blackwell, 92 – 108.
- Gray-Fow, M. (1998). Why the Christians? Nero and the Great Fire. – *Latomus*, 57 (3), 595 – 616.
- Halkin, F. (1989). *Hagiographica inedita decem*. (CCSG 21). Turnhout; Leuven, 13 – 24.

- Kovacheva, E (2018). Early Christian Martyrs According to the Passional From Which "Milk Is Flowing Instead of Blood" – In: Съвременната святост: история, образи, символи, практики. Сборник с доклади от първа международна конференция (ред. А. Делипапазов). Том 1, Пловдив: Пловдивски университет "Паисий Хилендарски", 79 – 90.
- McDowell, S. (2016). The fate of the apostles: examining the martyrdom accounts of the closest followers of Jesus. Surrey: Ashgate publishing limited.
- Miller, K. (1916). Itineraria Romana. Römische Reisewege an der Hand der Tabula Peutingeriana dargestellt. Stutgard.
- Pressler, S. (2013). Die Konstantinische Wende im Bereich des heutigen Bulgarien im Spiegel der Denkmäler. Wien. Angestrebter akademischer Grad Magistra der Philosophie (Mag.phil.). Непубликуван магистърски труд.
- Shaw, B. (2015). The Myth of the Neronian Persecution. – *Journal of Roman Studies*, 105, 73 – 100.
- Zahariade, M. (1988). Moesia Secunda, Scythia și Notitia Dignitatum, București.

Ventzislav Karavaltchev

**THE LIFE OF ST. SEBASTIANA OF HERACLEA (OF MARCIANOPOLIS) AS A
TESTIMONY OF THE APOSTOLIC PREACHING IN THE LANDS OF BULGARIA**

The present article examines in detail a little known and unused source for early Christianity in the Balkans and in particular along the western coast of the Black Sea. This is the Vita of St. Equal of the Apostles great martyr Sebastiana, a disciple of St. ap. Paul. She preached the Lord Jesus Christ in the region of the city of Marcianopolis, today Devnya in Bulgaria. Because of her preaching, she was captured and tortured repeatedly in Marcianopolis by the governor of the city, after which she was sent to Heraclea of Thrace, where she was again subjected to torture and died a martyr's death. The description of her journey from Marcianopolis to Heraclea of Thrace gives us extremely valuable information about the Church organization and Christian communities in the last quarter of the 1st century on the western coast of the Black Sea, and in particular in the cities of Marcianopolis, Odessos, Anchialo, as well as in Viza, Adrianopolis and Heraclea of Thrace. The Vita is an important source, which is another testimony to the sermons of St. ap. Andrew in Odessos (Varna). This is also the only source that mentions the founder of the Church community in Anchialo (Pomorie) St. ap. Theophanes, disciple of St. ap. Paul, as well as the name of the successor of St. ap. Amplus on the bishop's cathedra in Odessos, St. Phileas.